

- термін надання кредиту (розроблення типових договорів, що передбачають граничний термін сплати за продукцію);
- критерії кредитоспроможності, за якими постачальник визначає здатність покупця своєчасно виконати фінансові зобов'язання та можливі варіанти оплати, які звідси випливають;
- систему створення резервів за сумнівними боргами;
- систему збору платежів – процедури взаємодії з покупцями у випадку порушення умов оплати;
- систему знижок за обумовлений та достатньо короткий період оплати продукції.

Водночас, для ефективної системи взаємовідносин із покупцями підприємству необхідно забезпечити високоякісне формування портфелю споживачів, яким можна надавати кредит, визначати оптимальні умови кредитування, чітку процедуру пред'явлення претензій та рефінансування боргу.

Проте будь-яка ефективна система добору покупців на практиці не забезпечує від різноманітних накладок, у результаті яких, зокрема, виникає прострочена дебіторська заборгованість. Тому на підприємстві слід використовувати різні види фінансових операцій, що забезпечують прискорену трансформацію дебіторської заборгованості у грошові активи. Для цього підприємствам доцільно:

- враховуючи специфіку підприємств окремих видів економічної діяльності, розширити систему авансових платежів; найбільше це стосується виробництва на замовлення, оскільки така продукція орієнтована на конкретного споживача, і її неоплата обумовлює значне вилучення оборотного капіталу в дебіторську заборгованість;
- впроваджувати знижки при достроковій оплаті, що прискорюватиме швидкість обороту оборотного капіталу;
- використовувати вексельну форму розрахунків із споживачами продукції, що сприятиме зростанню гарантії погашення дебіторської заборгованості;
- практикувати використання факторингу і форфейтингу як форм рефінансування дебіторської заборгованості, що прискорить її трансформацію у грошові активи.

Література

1. Радионов Р. А. Экономические механизмы, обеспечивающие ускорение оборачиваемости средств, вложенных в запасы предприятия / Р. А. Радионов // Финансовый менеджмент. – 2006. – № 4. – С. 11–25.
2. Крейнїна М. Н. Управление движением дебиторской и кредиторской задолженности предприятия / М. Н. Крейнїна // Финансовый менеджмент. – 2001. – № 3. – С. 3–14.
3. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник / Шелудько В. М. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” // Відомості Верховної ради України. – 1997. – № 27. – С. 181.
6. Закон України “Про податок на додану вартість” // Відомості Верховної ради України. – 1997. – № 21. – С. 156.

Надійшла 14.03.2010

УДК 519. 86. 338

О. О. ОРЛОВ, О. В. ДЕКАЛЮК, С. В. ДЕКАЛЮК
Хмельницький національний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено механізм інноваційних процесів економічного розвитку та державного регулювання інноваційної сфери, запропоновано заходи з удосконалення інноваційної політики держави.

The article is studying the processes of mechanism innovation of economic development and state regulation of innovation sphere, is proposed the steps in improvement innovation of state politics.

Ключові слова: інновація, процес, інноваційна діяльність, НДДКР, інноваційна політика, технологія, економіка.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується істотним прискоренням темпів науково-технічного прогресу, що обумовлює постійні зміни в структурі й динаміці суспільних потреб і, як наслідок, загострює конкуренцію в пропозиції нових товарів і послуг, а також покращенні їх якісних характеристик. У зв'язку з цим стійкість економічного становища більшості суб'єктів господарювання значною мірою визначається темпами і масштабами здійснення інноваційної діяльності, що дозволяє своєчасно і швидко реагувати на умови конкурентної боротьби, які постійно змінюються, шляхом використання різноманітних нововведень, забезпечуючи більш якісне й повне задоволення потреб ринку.

Саме тому розвиток інноваційної сфери, через яку просувається у виробництво досягнення науково-технічного прогресу, є особливо актуальною галуззю, що потребує серйозної уваги з боку галузевих органів управління та інших суб'єктів господарювання, які приймають участь у інноваційних процесах. Ефективність інноваційних процесів є результатом функціонування національних інноваційних систем, які охоплюють сферу НДДКР, освіту, професійну підготовку, інфраструктуру, виробництво та інституції правового, соціального та фінансового характеру. Незважаючи на те, що сьогодні інноваційна діяльність ще не стала основою економічного розвитку України, за останні роки створені реальні передумови переходу на інноваційний шлях розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Серед робіт, які розглядали окремі аспекти цієї проблеми на макрорівні, слід назвати роботи українських економістів, таких як С. Онишко, Ю. Пасічник, І.В. Космидайло, О.І. Амоша, В.М. Геєць, Ж.А. Говоруха, О.І. Волков та інші. Аналізуючи дослідження цих вчених, можна зробити висновок, що становлення на шлях інноваційного розвитку є головним чинником успіху підприємств, що впливає і на рівень розвитку країни в цілому. Однак, в цих працях недостатньо розкриті питання щодо системного забезпечення інноваційного розвитку, визначення основних компонентів системи забезпечення.

Теоретичним й практичним аспектам інноваційного розвитку на макро- і мікрорівнях присвячені праці таких вчених, як М.Туган-Барановський, М.Кондратьєв, Й.Шумпетер, П.Друкер, Г.Менш, В.Стадник, Б.Санто, Д.Тіс, Ю.Бажал, О.Бутнік-Сіверський, В.Геєць, М.Йохна, А.Гальчинський, С.Ілляшенко, Д.Черванов. На сьогодні даний напрямок досліджень широко висвітлюється у працях західних вчених-економістів, у тому числі Р.Нельсона, С.Уінтера, В.Лазоніка, А.Бернштайна, Е.Лама, В.Циганова та інших.

Незважаючи на активні наукові пошуки в цьому напрямку досліджень, деякі важливі теоретико-методичні та прикладні засади інноваційного розвитку підприємств ще не дістали належного обґрунтування. Перш за все, потребують уточнення питання, що стосуються структуризації понятійного апарату. Подальшого вдосконалення потребують показники й методи оцінки рівнів інноваційного розвитку підприємств. Недостатньо розробленими залишаються питання, пов'язані з моделюванням інноваційного розвитку підприємств. Відсутність науково-практичних результатів досліджень з формування системних механізмів активізації інноваційного розвитку підприємства не дає можливості надання практичних рекомендацій суб'єктам господарювання.

Інноваційний процес є процесом, який органічно поєднує науку, технології, техніку, економіку, підприємництво й управління з метою гарантованого досягнення нового результату, що має комерційний успіх. Він охоплює комплекс відносин від розробки ідей і технологій до виробництва, обміну і споживання кінцевого продукту [5]. Зрозуміло, що інновації не є самодостатніми, тому очікуваний позитивний результат досягається лише за умови інституційної підтримки і реалізації їх у виробничому процесі через адекватні управлінсько-організаційні технології та певну комплементарну комбінацію ресурсів виробничо-економічних систем. Це зумовлено тим, що, на відміну від традиційної, інноваційна економіка характеризується складними і динамічними зв'язками між її елементами та учасниками інноваційного процесу від створення й удосконалення нових технологій та продуктів до масового впровадження їх у реальному секторі.

Цілі статті. При розумінні всієї важливості системного підходу до реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та з огляду на наведені обставини і методичні міркування, до розгляду в даній статті пропонується визначення й обґрунтування державної підтримки інноваційних процесів, здійснення інноваційної політики, покликані створити необхідні умови для інноваційної діяльності, орієнтованої на розвиток інтелектуальної сфери та підвищення конкурентоспроможності виробництва.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 12–14%, що менше в 3–4 рази, ніж в інноваційно розвинутих економіках. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня [1]. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення наукових досліджень в інтересах свого виробництва.

Таке становище обумовлено як браком коштів, так і відсутністю в останні роки дієвої державної системи стимулювання інноваційної діяльності, зачатки якої були поступово скасовані щорічними в останні 5 років поправками до відповідних бюджетних та інших законів.

Проте низький рівень наукоємності вітчизняного виробництва визначається не тільки дефіцитом грошей або браком стимулів і пільг. Фундаментальне значення має структура економіки. В українській економіці домінують низькотехнологічні галузі виробництва, які природно відносяться до малонаукоємних галузей: добувна і паливна – 0,8–1%; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2%. У цілому в Україні домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів. Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в

Україні оцінюється всього у 0,7–1%.

Зростаюча залежність національної економіки від зовнішніх факторів, в тому числі негативних, обмеженість і дороговизна енергетичних ресурсів, необхідність більш раціонального використання сировинної бази і робочої сили мають служити стимулом для використання інновацій задля підвищення потенціалу віддачі від наявних в країні та імпортованих з-за її меж ресурсів, переходу вітчизняної економіки до стандартів економічно безпечного виробництва і споживання з метою забезпечення сталого економічного розвитку в цілому.

Хоча Україна є однією з найбільш багатих країн світу на природні ресурси, їх використання в національній економіці є вкрай нерациональним. По-перше, залишається дуже високою ресурсоемність ВВП, яка в 2–3 рази перевищує середній рівень, властивий країнам ЄС. По-друге, зберігається низький рівень глибини переробки мінеральної сировини. По-третє, зростають обсяги експорту сировини і продукції з неї. Так, сьогодні Україна експортує понад 85% металу, що виробляє вітчизняна металургія.

Розширення використання власних мінеральних ресурсів, особливо надмірне експортування сировини і продукції з неї з низьким рівнем доданої вартості, викликають для України не тільки негативні економічні наслідки, а й екологічні, зокрема забруднюється навколишнє середовище, посилюється деградація земель, зростають техногенні загрози. В сукупності з кліматичними змінами і загрозами вони суттєво впливають на вибір державних рішень стосовно забезпечення ефективного сталого економічного розвитку країни. Ці рішення можуть базуватися лише на нових знаннях, високих технологіях та інноваціях.

На сьогодні вже не існує сумнівів щодо необхідності переходу підприємств на інноваційну модель економічного розвитку, оскільки практика доводить, що саме інноваційні зрушення на сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання здатні не тільки забезпечити високі показники економічного росту, але забезпечити конкурентоспроможність українських підприємств, підвищити їх експортний потенціал, вирішити певні економічні, екологічні, соціальні проблеми.

Очевидним і зрозумілим є те, що вирішення проблем активізації інноваційної діяльності підприємств – головна заповідь здійснення успішних ринкових реформ. Крім того, досвід розвинутих країн свідчить, що вихід з економічної кризи неможливий без активізації інноваційної діяльності.

Хоча за роки незалежності економіка України зазнала величезних змін, проте в структурному плані вона залишилася технологічно низькоукладною, в якій домінують галузі, що виробляють продукцію з низьким рівнем доданої вартості. За умов збільшення товарного експорту такої продукції це означає, що Україна зростаючими темпами розпродає свої природні ресурси і використовує свою робочу силу вкрай неефективно, особливо, якщо враховувати, що імпорт в країну складається в основному з високовартісної наукоємної продукції.

Консервація застарілої структури виробництва України призводить до значних економічних втрат й унеможливає його інноваційний розвиток. Продукція з високим рівнем доданої вартості у ваговому вимірі є набагато більш вартісною, ніж сировинна продукція. Така продукція створюється високоінтелектуальною працею. Тому перехід на випуск більш наукоємної високотехнологічної продукції означає зростання потреби у ефективності результатів науки та інновацій, створення нових більш привабливих з точки зору умов і оплати праці робочих місць, забезпечення високої економічної віддачі від вкладень в економіку.

За умов збереження існуючої структури економіки навіть при збільшенні ВВП на 3–5% за рік неможливо досягти її реального розвитку, тому що при існуючій структурі економіки кожна одиниця зростання ВВП потребує ще більш зростаючих для цього витрат. Для досягнення необхідних позитивних змін в масштабах і динаміці зростання ВВП необхідно перейти до інноваційної моделі структурної перебудови економіки.

На основі такої стратегії та з врахуванням інших офіційних документів, які частково стосуються проблеми структурних змін у вітчизняній економіці, необхідно розробити спеціальну державну програму здійснення в країні обґрунтованих цілеспрямованих заходів щодо проведення структурної перебудови економіки за інноваційною моделлю, оскільки зміни, які відбувалися в ході минулих реформ і продовжуються зараз під впливом неоліберальної ринкової стихії, демонструють тенденції, протилежні тим, котрі необхідні для розбудови інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.

Збільшення частки більш технологічно високих виробництв до 35–40%, частки наукоємної продукції в економіці до 25–30%, частки підприємств, що впроваджують інновації, в 3–3,5 рази забезпечить умови для підвищення впливу інновацій на економічне зростання України. Аналітиками передбачається можливість досягти зростання внеску інновацій в 1,5–2 рази. У свою чергу, це призведе до зростання ВВП до 12–15 тис. дол. в розрахунку на душу населення [3]. А це означатиме, що в країні корінним чином зміниться ситуація як в економіці, так і в суспільному житті. З'являться економічні умови вирішення багатьох проблем, пов'язаних з нарощуванням власних інвестицій в подальший розвиток економіки, створенням нових привабливих робочих місць, а також підвищенням рівня і якості життя людей, в тому числі для подолання кризового економічного дисбалансу населення, що склався в Україні.

Є певні резерви в нарощуванні фінансового забезпечення інноваційної діяльності як у державному секторі, так і недержавному. При цьому збільшення фінансування НДДКР та інновацій у недержавному секторі може бути досягнуте за рахунок створення відповідних умов, які сприятимуть вкладанню грошей в

інноваційні процеси та виробництво нової продукції. Виходячи з досвіду країн, які розвиваються швидкими темпами, можна очікувати, що рівень витрат на інновації та НДДКР у ВВП можна подвоїти у недержавному секторі за 12 років, а частку витрат держави на НДДКР у ВВП збільшити у 1,5–1,7 рази за той же період.

Що стосується показників інноваційної діяльності малих підприємств та діяльності венчурних фондів, виходячи із загальнонизьких їх значень на теперішній час, можна очікувати зростання у рази в наступні 8–10 років, але для цього необхідно запровадити відповідні інституційні зміни (наприклад, закон про венчурні фонди інноваційної спрямованості) та заходи щодо стимулювання інноваційної активності (у першу чергу, фіскального характеру).

Найсерйозніші проблеми можуть виникнути зі збільшенням значень показників патентно-ліцензійної діяльності. Беручи до уваги їх теперішній низький рівень та галузеву спеціалізацію економіки України, буде важко вийти на рівень, який відповідатиме навіть 50-відсотковому рівню значень середньоєвропейських показників за найближчі 10 років. Можливо, важливою складовою рішення проблеми могла б стати державна підтримка патентування найбільш вагомих результатів, але це формально суперечить зобов'язанням країни у рамках домовленостей СОТ.

Виходячи з цього, можна розглядати інноваційну діяльність і необхідні заходи щодо її розвитку з позицій таких основних пріоритетів:

- адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності;
- переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит і споживача;
- створення привабливих умов для творців інновацій, стимулювання інноваційної активності підприємництва;
- системний підхід в управлінні інноваційним розвитком, інформатизація суспільства.

В умовах глобалізації та існуючих неоліберальних ринкових порядків Україна повинна мати чітку стратегічну політику свого надійного позиціонування на глобальному та європейському рівнях, яка має спрямовуватися на чутливе випереджальне реагування на динамічні зміни, що відбуваються у світовій економіці, з метою здійснення цілеспрямованих заходів щодо забезпечення виходу української економіки на високий рівень міжнародної привабливості і здатність стало розвиватися за інноваційно-інвестиційною моделлю.

Ключовим питанням стратегічної інноваційної політики є визначення тих напрямків інноваційного розвитку економіки, з яких Україна здатна отримати рівень доданої вартості не нижчий (а можливо вищий), ніж той, що має місце в масштабах глобальної економіки. Тобто конкурентоспроможність економіки України на світовому ринку має забезпечуватися в подальшому інтенсивним нарощуванням частки експорту продукції з високим рівнем доданої вартості в загальному обсязі експорту. За даними інноваційного комітету України сценарні розрахунки показують можливість підвищення цієї частки до 2020 року з теперішніх 7–10 до 40–45% [1].

Механізм визначення стратегічних пріоритетних напрямів науково-технічного та інноваційного розвитку відпрацьований на рівні проектів відповідних законів: «Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки», «Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні», «Про внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність». Їх розгляд і якнайшвидше затвердження Верховною Радою України сприятимуть активізації в цьому напрямку діяльності наукових, освітніх, підприємницьких та інших суб'єктів інноваційної діяльності.

Успіх інноваційної політики України на глобальному ринку має визначатися обсягами інвестицій, які вона отримує ззовні, а також із внутрішніх джерел для розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, динамікою зростання частки високотехнологічного експорту, підвищенням зацікавленості зарубіжних компаній і висококваліфікованих спеціалістів співпрацювати з українськими підприємствами, а також масштабами використання заощаджень населення в цілях інвестування вітчизняного виробництва.

Визначення і активна реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України, які мають сприяти зміцненню на світовому і європейському рівнях іміджу України як держави зі значним науковим і освітнім потенціалом, держави, здатної створювати найсучаснішу високотехнологічну продукцію, повинні базуватися на світових стратегічних критеріях і механізмах підвищення конкурентоспроможності економіки на світовому і внутрішньому ринках.

Іншим важливим завданням інноваційної політики є визначення тих секторів економіки і виробництва, які мають пом'якшити критичну залежність України від імпорту, надмірні масштаби якого обумовлюють вимивання в теперішній час з економіки країни величезних коштів в інтересах інвестування країн-імпортерів своєї продукції в Україну, унеможливають створення нових робочих місць в Україні, необхідних для забезпечення повної зайнятості робочої сили, та сприяння інноваційному розвитку цих секторів.

Висновки. Економічний розвиток залежить від ефективної дії багатьох чинників, найважливішими серед яких є науково-технічна діяльність, накопичення наукових результатів і масове застосування нововведень. До першочергових завдань формування ефективно функціонуючої інноваційної моделі економічного розвитку також належать:

- розробка і законодавче ухвалення засад та стратегічних орієнтирів розбудови в Україні економіки знань і суспільства знань, формування й забезпечення реалізації державної програми підвищення інноваційної культури суспільства;

- створення й удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання діяльності в інноваційній сфері і формування сприятливого для інновацій бізнес-середовища;

- удосконалення системи органів управління інноваційним розвитком, створення ефективних механізмів реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності із застосуванням програмно-цільових методів, концентрації на цих напрямках наукового потенціалу, фінансових та інформаційних ресурсів; індикативного планування соціально-економічного та науково-технологічного розвитку на інноваційній основі;

- формування ефективної інноваційної інфраструктури впровадження інновацій, створення за участі держави венчурного інноваційного фонду і системи регіональних венчурних фондів, удосконалення механізмів комерціалізації та трансферу технологій;

- вивчення світових тенденцій науково-технологічного та інноваційного розвитку, аналіз реальних можливостей потенціалу України, формування пріоритетів і перспективних напрямів практичних дій.

Таким чином, ефективне функціонування інноваційної моделі економічного розвитку ґрунтується на відповідному інституційному забезпеченні, передбачає виважену державну інноваційну політику, поєднану з визначеними напрямками активізації інноваційної діяльності, дозволяє досягти поставлених цілей інноваційного розвитку і зайняти вищі позиції у світовому постіндустріальному економічному просторі.

Література

1. Зведений прогноз науково-технологічного та інноваційного розвитку України на найближчі 5 років та наступне десятиліття / Під ред. А.П. Шпака, Б.А. Маліцького, О.С. Поповича, В.Л. Богданова. – К.: «Фенікс», 2007. – 120 с.

2. Маліцький Б.А., Попович О.С., Онопрієнко М.В. Обґрунтування системи науково-технологічних пріоритетів на основі «форсайтних» досліджень. – К.: Фенікс, 2008. – 86 с.

3. Дем'яохін В. А. Інноваційна політика держави і проблеми інтелектуальної власності // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 2. – С. 37 - 44.

4. Завгородня О. О. Функціональний аспект інноваційної динаміки // Економічна теорія. – 2004. – № 4. – С. 18 - 29.

5. Орлюк О. Проблеми участі органів державної влади в інноваційних процесах // Інтелектуальна власність. – 2005. – № 11. – С. 4 - 6.

Надійшла 14.03.2010

УДК 330.341

Т. Л. ОХЛОПКОВА

Національна металургійна академія України

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ФОРМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

Визначено сутність категорії «інноваційний проект». Розглянуто основні характерні риси інноваційного проекту. Сформовано критеріальні ознаки, при домінуванні яких інвестиційний проект набуває форми інноваційного.

It curtained essence to categories innovation project. Is considered main features innovation o project, its particularities. It chastened criteria under which investment project takes the form innovation.

Ключові слова: інвестиційний проект, інноваційний проект, критеріальні ознаки інноваційності.

Питання розвитку підприємства, його діяльності завжди є і будуть залишатися відкритими, актуальними та дискусійними. В сьгоднішніх реаліях бізнес-середовища одним із ефективних напрямків вирішення цих завдань – є активне здійснення та проведення суб'єктом підприємництва інноваційної діяльності. Саме інноваційний вектор розвитку сприяє впровадженню прогресивної техніки та технології, методів управління; оновленню асортименту продукції та підвищенню її якості - все це дозволить в сучасних умовах жорсткої конкуренції займати лідируючі позиції.

Різним аспектам розвитку та активізації інноваційної діяльності присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: П.Н. Завліна, С.М. Ілляшенко, А.К. Казанцева, В.Г. Мединського, П.Г. Перерви, О.І. Волкова, М.П. Денисенка, А.П. Гречан, В.О. Василенко, В.Г. Шматько, Б. Санто, Б. Твісса, І. Шумпетера та ін. Проте, ряд питань потребують подальшого теоретичного і практичного розвитку, зокрема в літературних джерелах відсутня певна погодженість авторів щодо розуміння сутності «інноваційний проект»; інколи ототожнюють поняття інвестиційний проект та інноваційний; не представлено критеріальних ознак інноваційності проекту, його характерних особливостей.

Огляд літературних джерел свідчить, що серед науковців зустрічаються різні погляди щодо